

Чимбай Л. Л.

завідувач сектору системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна,
l_chimbay@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Попкова Л. В.

науковий співробітник сектору системного та телекомунікаційного забезпечення відділу освітнього інформаційного забезпечення ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна,
popkova@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

ПРОБЛЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проаналізовано стан матеріально-технічного забезпечення закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) України як однієї з важливих складових ефективного функціонування навчального закладу та реалізації цільової програми підтримки й розвитку молодого покоління. Розглянуто наукові праці вітчизняних учених щодо особливостей оцінювання матеріально-технічного забезпечення та формування моделі управління його розвитком у соціальній сфері, а також публікації, де висвітлено зарубіжний досвід розбудови муніципальної освіти. Вказано нормативно-правові й законодавчі акти, на підставі яких здійснюється формування та розвиток матеріально-технічної бази ЗЗСО. Окреслено проблеми, що виникли при оцінюванні ключових показників матеріально-технічного забезпечення внаслідок повномасштабного вторгнення РФ на територію України, визначено особливості збору інформації про стан системи загальної середньої освіти в умовах воєнного часу. Аналіз виконано із застосуванням загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, за допомогою яких створено інформаційну базу показників матеріально-технічного забезпечення, виокремлено чинники, які необхідно враховувати для їх раціонального формування. Наведено результати аналізу розміру загальної й орендованої площі у ЗЗСО, площі, яка надається в оренду, кількості класних кімнат та розподілу їхньої площі на одного учня, кількості навчальних кабінетів у розрізі регіонів, типів місцевості (міські поселення, сільська місцевість) і закладів (початкові, гімназії, ліцеї) за 2016/2017–2021/2022 н. рр. Аналіз проводився з метою вивчення проблем матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО й визначення шляхів їх розв'язання в повоєнний час.

Ключові слова: матеріально-технічна база, заклади загальної середньої освіти, аналітичні показники, навчальні кабінети, будівлі, приміщення.

JEL classification: I21, I23, Y10.

DOI: 10.32987/2617-8532-2022-3-75-93.

Освіта є одним із найважливіших напрямків державної політики України, стратегічним ресурсом соціально-економічного, культурного

й духовного розвитку суспільства. Тому створення освітнього простору, сприятливого для успішного навчання, повноцінного особистісного

© Чимбай Л. Л., Попкова Л. В., 2022

зростання здобувачів освіти та інших учасників освітнього процесу, є нагальною потребою сьогодення.

Підґрунтям організації належного освітнього процесу в закладах будь-якого рівня є ефективне використання наявних в освітньому оточенні ресурсів, а саме застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, сучасного науково-методичного супроводу, фінансово-економічного й матеріально-технічного забезпечення закладів освіти.

У сегменті загальної середньої освіти до показників, що характеризують матеріальне становище закладів, належать: площа навчальних приміщень, навчально-дослідних ділянок; наявність підсобних господарств; забезпеченість будівлями, устаткуванням для навчальних кабінетів і майстерень, комп'ютерною технікою, фізкультурними залами, їдальнями, буфетами з гарячим харчуванням, корекційним обладнанням для осіб з особливими освітніми потребами (ООП). На законодавчому рівні затверджено, що з метою забезпечення належної організації освітнього процесу ЗЗСО можуть використовувати матеріально-технічну базу міжшкільних ресурсних центрів [1].

Підтримка й розвиток матеріально-технічної бази будь-якого ЗЗСО, оплата поточних ремонтних робіт, будівництва та реконструкції приміщень і споруд, придбання необхідних засобів та устаткування входять до функцій фінансово-економічного забезпечення закладу. Фінансування ЗЗСО здійснюється за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством. До них, зокрема, належать:

- доходи від надання платних освітніх та інших послуг;

- благодійна допомога згідно із законодавством про благодійну діяльність і благодійні організації;

- гранти.

Автори наукових досліджень визнають, що основним джерелом підтримки й розвитку матеріально-технічної бази будь-якого ЗЗСО є фінансове забезпечення. Так, Н. Є. Кульчицька приділила увагу аналізу набутого за кордоном досвіду економічного розвитку муніципальної освіти як сегмента соціальної сфери, діяльність якої безпосередньо залежить від обсягу фінансування [2]. На її думку, міжнародні пріоритети фінансового забезпечення розвитку регіонів слугують основою подальшого реформування муніципальної освіти.

Дослідниця проаналізувала специфіку функціонування бюджетного механізму соціально-економічної підтримки муніципальної освіти за кордоном із метою запозичення зарубіжного досвіду для її розвитку в Україні. У праці Н. Є. Кульчицької наголошено, що розв'язання фінансових проблем у сфері муніципальної освіти є актуальним завданням для вітчизняної й зарубіжної практики державного та місцевого управління. Особливим сегментом сучасних зарубіжних моделей є спільне фінансування установ освіти державою, приватними організаціями, сім'ями, самими учнями, спонсорами, волонтерами, донорськими й благодійними організаціями.

У дослідженнях І. П. Кінаш проаналізовано особливості оцінювання матеріально-технічного забезпечення соціальної сфери України на соці-

ально-побутовому, соціально-оздоровчому, освітньо-духовному рівнях [3]. На думку вченої, провідна роль у розвитку освітньо-духовної складової соціальної сфери належить освіті й науці. У її праці узагальнено сучасні тенденції та закономірності розвитку соціальної сфери держави, виявлено актуальні проблеми формування її матеріально-технічної бази. І. П. Кінаш запропонувала концепцію й методологію формування моделі управління розвитком матеріально-технічної бази соціальної сфери України, спрямованої на забезпечення сталого зростання національної економіки в умовах глобалізації та євроінтеграції, що передбачає конструктивні напрями розвитку кожної її складової.

Багато дослідників приділяють увагу стану та розвитку матеріально-технічного забезпечення закладів освіти в сільській місцевості. Зокрема, Г. І. Іванюк висвітлила формування матеріально-технічної бази ЗЗСО в сільській місцевості за останні десятиліття [4; 5]. Сільська школа перебувала в значно гіршому становищі щодо забезпечення будівництва й матеріальної бази, ніж міська. Гальмівним чинником розвитку матеріальної бази сільських закладів освіти виступала недосконала інфраструктура забезпечення навчально-наочними посібниками, засобами навчання тощо. Розвиток матеріальної бази сільської школи розглядається вченою як результат впливу на культуру села соціально-економічних чинників, які сприяли покращенню умов роботи сільських ЗЗСО й визначали темпи їх розвитку та рівень матеріально-технічного забезпечення, що позитивно відображалось також на

якості освіти в сільській місцевості. Цікаво, що головною особливістю матеріальної бази сільської школи є її безпосередня залежність від величини навчального закладу, навчальних і виробничих площ, чисельності учнів.

Варто наголосити, що не менш важливим параметром, ніж наявність матеріально-технічної бази закладу освіти, є її ефективне використання та розвиток. У цьому контексті заслуговує на увагу дослідження В. В. Гапон і О. А. Барабаш стосовно використання інформаційно-аналітичних засобів обліку й аналізу матеріально-технічного забезпечення в закладах вищої освіти. Вказаними авторами представлено розроблені методи опрацювання та аналізу галузевої інформації для формування системи показників, які визначають ефективність використання матеріально-технічної бази на всіх рівнях управління [6].

Високо оцінюючи вагомий внесок вітчизняних авторів у дослідження сучасних тенденцій і закономірностей розвитку матеріально-технічної бази соціальної сфери держави, зокрема освітньої галузі, вважаємо за доцільне додатково вивчити проблеми вдосконалення методів збору, статистичного аналізу й оцінки стану матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО в умовах збройної агресії РФ в Україні.

Метою статті є проведення порівняльного аналізу ключових характеристик матеріально-технічної бази ЗЗСО в розрізі регіонів і типу місцевості (міські поселення й сільська місцевість) у 2016/2017–2021/2022 н. рр., визначення особливостей формування показників

матеріально-технічної бази в період воєнного стану.

У процесі підготовки пропонованої статті застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, за допомогою яких створено інформаційну базу показників матеріально-технічного забезпечення, виокремлено й визначено зв'язки між ними при розробленні аналітичних таблиць із даними, забезпечено візуалізацію отриманих результатів.

Раціональне формування матеріально-технічної бази для створення відповідних умов учасникам освітнього процесу вимагає врахування таких чинників:

- вимог державних освітніх стандартів і навчальних програм;
- факту швидкого морального старіння засобів навчання й обладнання;
- специфіки контингенту здобувачів освіти;
- кадрового потенціалу;
- наявної матеріально-технічної бази закладу освіти;
- доступних джерел фінансування та інших об'єктивних чинників.

Вимоги до матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО визначаються відповідними будівельними, санітарно-гігієнічними нормами й правилами, а також типовими переліками обов'язкового навчального та іншого обладнання (у т. ч. корекційного), навчально-методичних і навчально-наочних посібників, підручників, художньої та іншої літератури. Зокрема, у Збірнику нормативно-правових актів щодо матеріально-технічного забезпечення галузі освіти наведено перелік законодавчих актів, якими регламентується процес створення розвивального предметного середовища в закладах освіти різних типів

і форм власності, його облаштування й оснащення сучасними засобами навчання та обладнанням загально-го й навчального призначення [7].

Розвиток та підтримка матеріально-технічного забезпечення, облаштування сучасних ЗЗСО різних типів і форм власності для організації та здійснення повноцінного освітнього процесу регламентуються чинною нормативно-правовою базою, яка ґрунтується на урядових, міжнародних, відомчих документах.

Згідно із Законом України «Про освіту» [8], відповідальним за утримання й розвиток матеріально-технічної бази навчального закладу на рівні, достатньому для виконання вимог стандартів освіти та ліцензійних умов, визначено його засновника. У свою чергу, заклади освіти на вебсайтах повинні забезпечувати відкритий доступ до інформації про матеріально-технічне забезпечення закладу.

Законом України «Про повну загальну середню освіту» [1] розроблення нормативів матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО згідно з Державним стандартом загальної середньої освіти покладено на центральний орган виконавчої влади, що формує державну політику у сфері освіти. Створення науково-методичної й матеріально-технічної бази для організації та здійснення освітнього процесу забезпечується безпосередньо ЗЗСО.

Процедури закупівлі товарів, робіт і послуг виконуються відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» [9], який регулює правові та економічні відносини при проведенні торгів для забезпечення потреб держави й територіальної громади.

Відповідним наказом Міністерства освіти і науки України (МОН) затверджено Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів ЗЗСО [10], яке визначає загальні та спеціальні вимоги до матеріально-технічного й науково-методичного оснащення кабінетів.

У складних умовах сьогодення, що виникли внаслідок повномасштабного вторгнення РФ, за даними ЮНІСЕФ понад 8 млн людей в Україні є внутрішньо переміщеними особами; 63 % з них – це жінки, 52 % внутрішньо переміщених сімей мають щонайменше одну дитину віком від 5 до 17 років [11]. За результатами опитування, проведеного Інститутом освітньої аналітики на рівні громади, виявлено 193 тис. зареєстрованих переміщених учнів.

Станом на початок травня, згідно з оперативними даними органів управління освітою обласних і Київської міської військових адміністрацій, за кордон виїхали 664 969 учнів та 25 207 педагогічних працівників ЗЗСО.

У воєнний період МОН зосереджує зусилля на створенні безпечних умов для здобуття освіти, забезпеченні доступності й безперервності навчання в регіонах України з різною безпековою ситуацією.

Розв'язання окремих питань потребує внесення змін до національного законодавства, напрацювання певних алгоритмів, прийняття ефективних управлінських рішень і надання відповідних роз'яснень із боку МОН або інших центральних органів виконавчої влади.

У край важких умовах опинилися ЗЗСО в окупованих регіонах та на територіях, де велись і тривають бойові дії. За даними Офісу Генераль-

ного прокурора, станом на 16 червня 2022 р. унаслідок бомбардування й обстрілів збройними силами РФ українських міст та сіл пошкоджено 2000 закладів освіти, з них 208 зруйновано повністю. І ці цифри щодня зростають.

З огляду на зазначене є потреба в удосконаленні методів обліку та аналізу стану складників матеріально-технічної бази ЗЗСО. З метою аналізу збитків, завданих агресором, МОН проводить збір і опрацювання оперативної інформації про суб'єктів господарювання. Аудит та розроблення детального плану обліку збитків запропоновано розпочати після скасування воєнного стану, оскільки наразі загроза ракетних ударів і подальших руйнувань зберігається по всій території України.

Основним джерелом інформації, на якій ґрунтуються аналітичні висновки про функціонування складових системи загальної середньої освіти, є статистична звітність із питань загальної середньої освіти. Для подолання частини проблем, пов'язаних з оцінкою сучасної мережі ЗЗСО, показників їхньої діяльності в період воєнного стану, необхідно внести зміни до нормативно-правових актів, напрацювати нові алгоритми формування кількісних і якісних характеристик складових системи загальної середньої освіти. З метою прискорення отримання даних, що постійно змінюються, в умовах надзвичайного стану доцільно користуватися джерелами оперативної інформації.

Звітність галузі освіти надається закладами комунальної форми власності, державної форми власності МОН, інших міністерств і відомств, приватними закладами в розрізі ти-

пів навчальних закладів та місцевості (міські поселення, сільська місцевість).

У статті наведено результати порівняльного аналізу показників матеріально-технічної бази ЗЗСО за 2016/2017–2021/2022 н. рр. та оперативні дані відкритих джерел щодо втрат нерухомого майна ЗЗСО в період воєнного часу.

Як вихідні дані для дослідження використано опрацьовану інформацію статистичних зведених таблиць № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО), форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти на початок 2021/2022 навчального року» й оперативні дані МОН.

Згідно із Законом України «Про повну загальну середню освіту», здобуття повної загальної середньої освіти на певному рівні забезпечують початкова школа, гімназія, ліцей. З 2021/2022 н. р. статистична звітність із питань загальної середньої освіти збирається в розрізі закладів цих типів.

Станом на початок 2021/2022 н. р. кількість закладів усіх форм власності (без спеціальних ЗЗСО) становила 13 681 од., із них у міських поселеннях – 5305 од., у сільській місцевості – 8376 од. Комунальну форму власності мають 96,8 % ЗЗСО, приватну – 3 %. У міських поселеннях частка комунальних закладів дорівнює 92,4 %, приватних – 7 %; у сільській місцевості – 99,6 і 0,4 % відповідно.

У структурі ЗЗСО в міських поселеннях переважають ліцеї (82,4 %), далі йдуть гімназії (11,9 %) та початкові заклади (5,7 %). У сільській

місцевості на гімназії й ліцеї припадає відповідно 35,6 і 57,2 %, на початкові заклади – 7,2 %. За типом комунальні заклади розподіляються подібним чином. Для приватних закладів у міських поселеннях характерна більша кількість початкових шкіл (23,9 %), частки гімназій і ліцеїв – відповідно 11,6 та 64,5 %. У сільській місцевості гімназій дещо менше (8,8 %), на початкові заклади й ліцеї припадає 23,53 і 67,65 % відповідно.

У 2016/2017–2021/2022 н. рр. загалом по Україні спостерігається щорічне зменшення кількості ЗЗСО, частка яких на кінець періоду становить 16,55 %. У міських поселеннях восьми регіонів відзначається позитивна динаміка з найвищими показниками в Київській області та м. Києві, де кількість закладів зросла на 12,44 і 21,79 % відповідно. У сільській місцевості за цей період закладів поменшало на 24,66 %, що може бути наслідком процесів реформування освіти в умовах децентралізації влади, які відбуваються в Україні з 2014 р.

За оперативними даними МОН України, через обстріли й бомбардування збройними силами РФ станом на 16 червня 2022 р. повністю знищено 109 ЗЗСО, що становить 57,4 % загальної кількості всіх зруйнованих закладів освіти. Найбільше закладів знищено в Харківській і Запорізькій областях (43 та 35 од. відповідно), у Миколаївській – 8 закладів, у Чернігівській, Херсонській, Луганській – по 6, у Київській – 4, у Житомирській – 1 заклад.

Пошкодження різного ступеня дістали 860 ЗЗСО. Найбільше таких закладів у Донецькій (207) і Харків-

ській (180) областях. Значну кількість ЗЗСО пошкоджено в Київській (95), Луганській (75), Миколаївській (75), Чернігівській (60), Житомирській (38) областях, Херсонській області та м. Києві – по 39 од.

Будівля школи повинна забезпечувати оптимальні умови для організації навчально-виховного процесу, безпечного перебування учнів, їх відпочинку, харчування. Склад і площі приміщень ЗЗСО визначаються виходячи з призначення приміщень, наповнюваності груп за різних видів навчальних занять та показників розрахункової площі на одного учня.

Зважаючи на проблеми, які поставили перед більшістю закладів освіти в період дії воєнного стану, під час відновлення зруйнованих закладів освіти та будівництва нових обов'язково треба враховувати приміщення ще одного типу – сховище або укриття. Таке приміщення має споруджуватися в кожному з цих закладів і відповідати визначеним для будівель цивільного захисту вимогам.

У період 2016/2017–2021/2022 н.рр. загальна площа приміщень ЗЗСО скоротилася на 1,28 %, причому в міських поселеннях вона збільшилася на 9,37 %, а в сільській місцевості зменшилася на 11,1 %, що може бути на-

слідком реорганізації мережі ЗЗСО в процесі децентралізації влади.

У 2021/2022 н. р. загальна площа приміщень усіх закладів, у т. ч. комунальних, розподілилася між ЗЗСО різних типів таким чином: у міських поселеннях 86 % припадає на ліцеї, 12,09 % – на гімназії, 1,91 % – на початкові школи (рис. 1). У сільській місцевості площа ліцеїв становить 75,47 % площі всіх закладів, гімназій – 22,6 %, початкових шкіл – 1,93 % (рис. 2).

У приватних ЗЗСО частка площі приміщень початкових шкіл вища порівняно з комунальними, розподіл площі між типами закладів у міських поселеннях виглядає так: початкові школи – 10,47 %, гімназії – 8,11 %, ліцеї – 81,42 %. У сільській місцевості на початкові школи припадає 5,08 % усієї площі ЗЗСО, на гімназії – 3,31 %, на ліцеї – 91,61 %.

Важливим показником є площа, що надається в оренду закладом освіти. Згідно із Законом України «Про освіту», об'єкти та майно державних і комунальних закладів освіти не підлягають приватизації чи використанню не за освітнім призначенням, крім надання в оренду з метою надання послуг, які не можуть бути забезпечені безпосередньо закладами освіти,

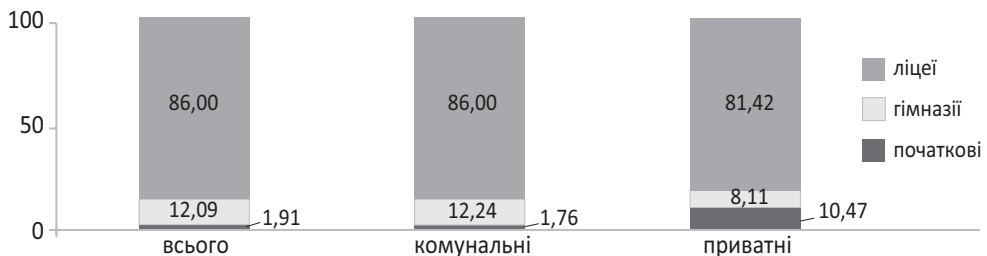

Рис. 1. Розподіл загальної площі ЗЗСО за типом закладів у міських поселеннях, %
Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2021/2022 н. р.

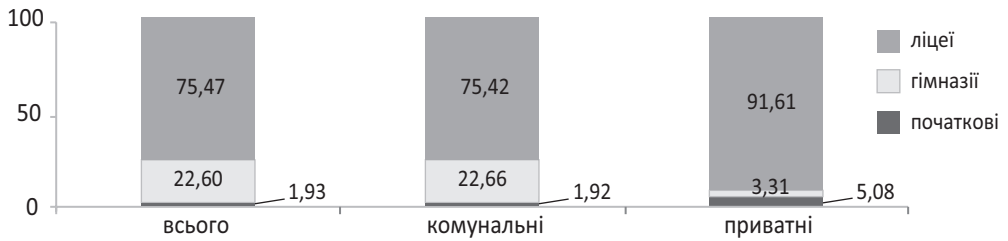

Рис. 2. Розподіл загальної площі ЗЗСО за типом закладів у сільській місцевості, %
 Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4
 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання
 сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2021/2022 н. р.

пов'язаних із забезпеченням освітнього процесу або обслуговуванням учасників освітнього процесу, з урахуванням визначення органом управління можливості користування державним нерухомим майном відповідно до законодавства [8].

Усі кошти, отримані від оренди нерухомого майна державного чи комунального закладу освіти, використовуються виключно на потреби цього закладу. Такі надходження можуть бути спрямовані на підтримку й розвиток його матеріально-технічної бази.

У 2016/2017–2021/2022 н. рр. площа, що надавалася в оренду ЗЗСО, загалом по Україні зменшилася на 1,2 %, але в розрізі регіонів у 13 областях і м. Києві цей показник збільшився. Зокрема, у Волинській області та м. Києві надані в оренду площі зросли на 96,7 і 43,5 % відповідно, у Донецькій області – на 30,8 %, у Херсонській – на 25,5 %, у Київській – на 24,5 %, у Запорізькій – на 22,8 %, в Івано-Франківській – на 17,5 %, у Вінницькій – на 12,2 %. Значно зменшилися площі, надані в оренду, в Черкаській, Чернігівській, Миколаївській, Сумській і Закарпатській областях.

У міських поселеннях площа, що надавалася в оренду ЗЗСО, збільшила-

ся майже вдвічі у Волинській та Херсонській областях. У Київській і Вінницькій областях вона зросла на 38,2 та 35,6 % відповідно, у Хмельницькій, Запорізькій, Полтавській, Житомирській – від 25,5 до 34,6 %. На 59,3 % менше площі надається в Черкаській області, на 42,7 % – у Миколаївській, на 39,4 % – у Закарпатській області. У сільській місцевості лише в п'яти регіонах спостерігається збільшення наданої в оренду площі: у Донецькій області – на 102 %, у Волинській – на 73,2 %, у Кіровоградській – на 74,2 %, в Івано-Франківській – на 60,1 %, у Рівненській області – на 22 %.

У 2021/2022 н. р. у міських поселеннях заклади надавали в оренду від 1 до 1,6 % площі приміщень, які вони мають у користуванні. На рис. 3–5 наведено розподіл наданої в оренду площі за типом закладів. Як видно з рис. 3, початкові заклади тільки в половині регіонів мають площі для надання в оренду. Найбільші частки – в Одеській (2,57 %) і Чернігівській (2,46 %) областях. Вищим від середнього по Україні цей показник є також у м. Києві (1,68 %) та Полтавській області (1,38 %).

У гімназіях площа не надається в оренду лише в Київській, Сумській і Харківській областях.

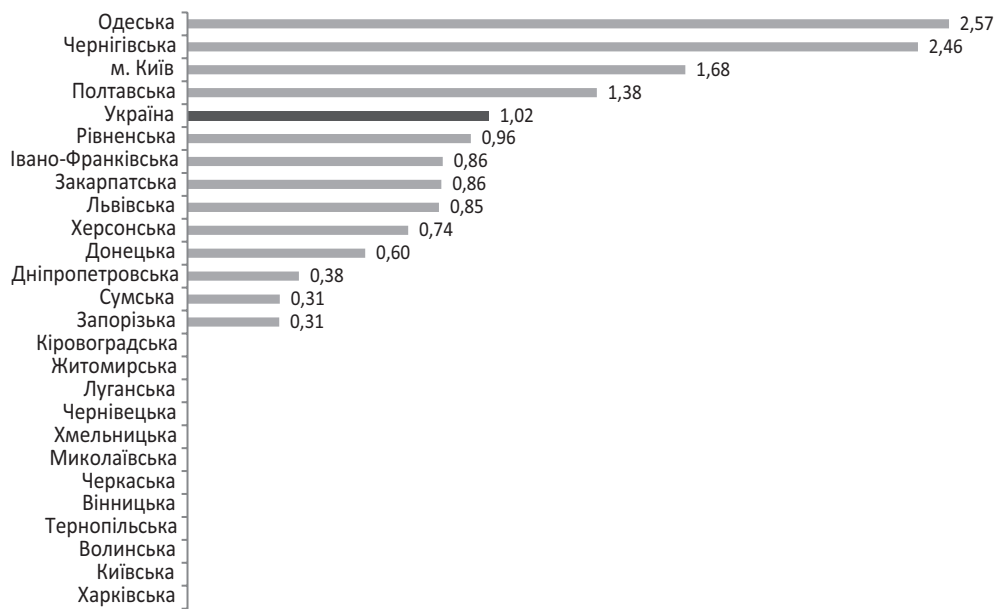

Рис. 3. Розподіл частки загальної площі приміщень початкових шкіл, що надається в оренду, в міських поселеннях, %

Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2021/2022 н. р.

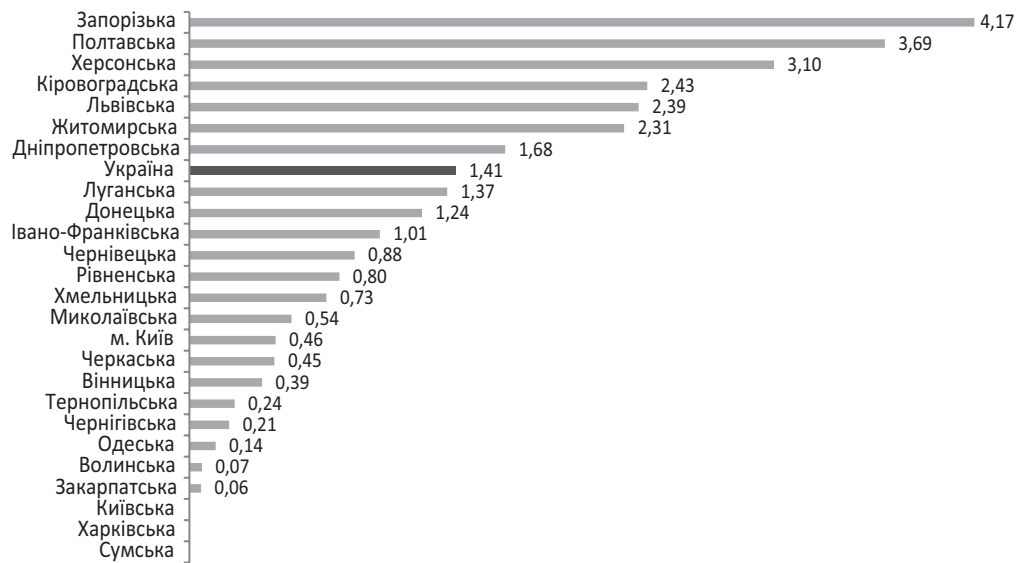

Рис. 4. Розподіл частки загальної площі приміщень гімназій, що надається в оренду, в міських поселеннях, %

Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2021/2022 н. р.

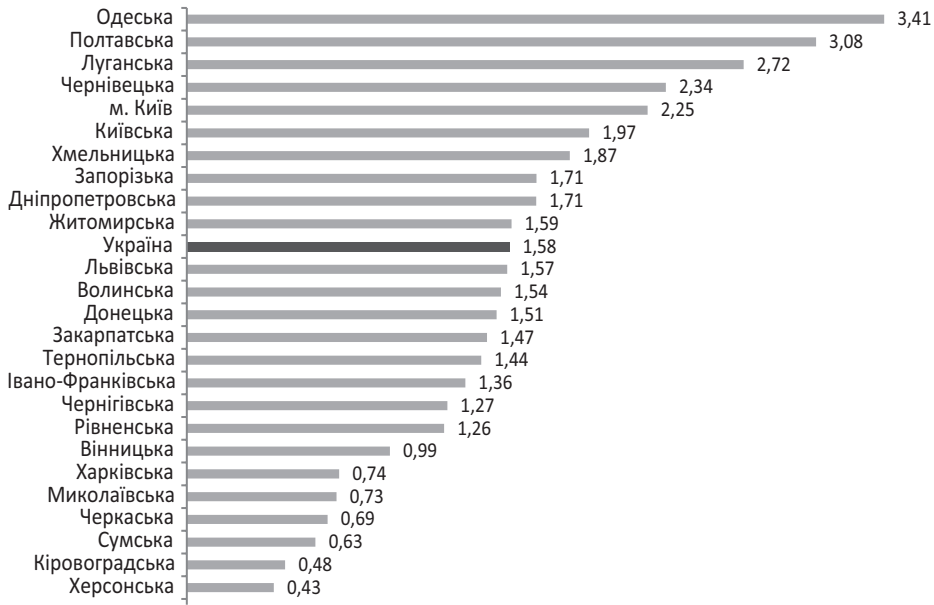

Рис. 5. Розподіл частки загальної площі приміщень ліцеїв, що надається в оренду, в міських поселеннях, %

Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2021/2022 н. р.

У сільській місцевості середня по Україні частка наданої в оренду площі від загальної площі приміщень для всіх типів закладів менша порівняно з міськими поселеннями та становить у початкових закладах 0,67 %, гімназіях – 0,77 %, ліцеях – 0,6 % (рис. 6–8).

Переважно надається в оренду площа в комунальних закладах. Серед приватних закладів тільки у Вінницькій, Запорізькій областях і м. Києві фіксується надана в оренду площа в ліцеях, яка становить 0,6 % загальної площі приміщень.

Стосовно орендованої площі приміщень слід зазначити, що для провадження освітньої діяльності ЗЗСО вона повинна відповідати ліцензійним умовам, державним санітарним стандартам щодо наявності необхідних навчальних приміщень, спеціалізованих кабінетів, їдальні, медичної та психо-

лого-логопедичної служби тощо. Площа орендованих приміщень не може виступати фактором економії.

За період із 2016/2017 н. р. площа орендованих приміщень зросла загалом по Україні на 59,34 %. У Львівській області вона збільшилась утричі, у м. Києві – на 176 %, у Київській і Кіровоградській областях – на 154,8 та 134,03 % відповідно, у Дніпропетровській області – на 90,78 %. У Сумській області спостерігається істотне зменшення орендованої площі, а саме на 65,29 %.

ЗЗСО міських поселень оренднують більшу площу, ніж заклади в сільській місцевості.

Великою мірою користуються орендованими приміщеннями приватні заклади: у 2021/2022 н. р. на них припадало 61,5 % орендованої площі. У міських поселеннях цей по-

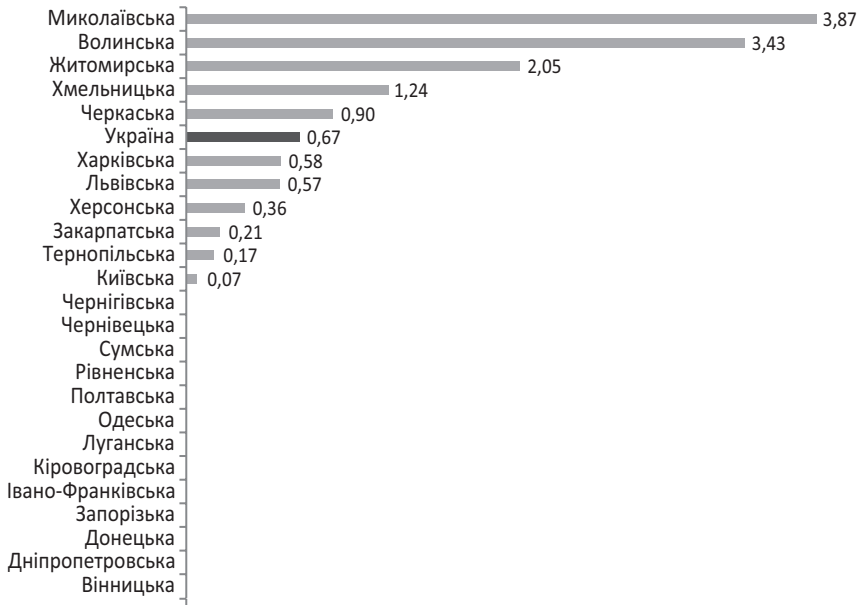

Рис. 6. Розподіл частки загальної площі приміщень початкових шкіл, що надається в оренду, в сільській місцевості, %

Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2021/2022 н. р.

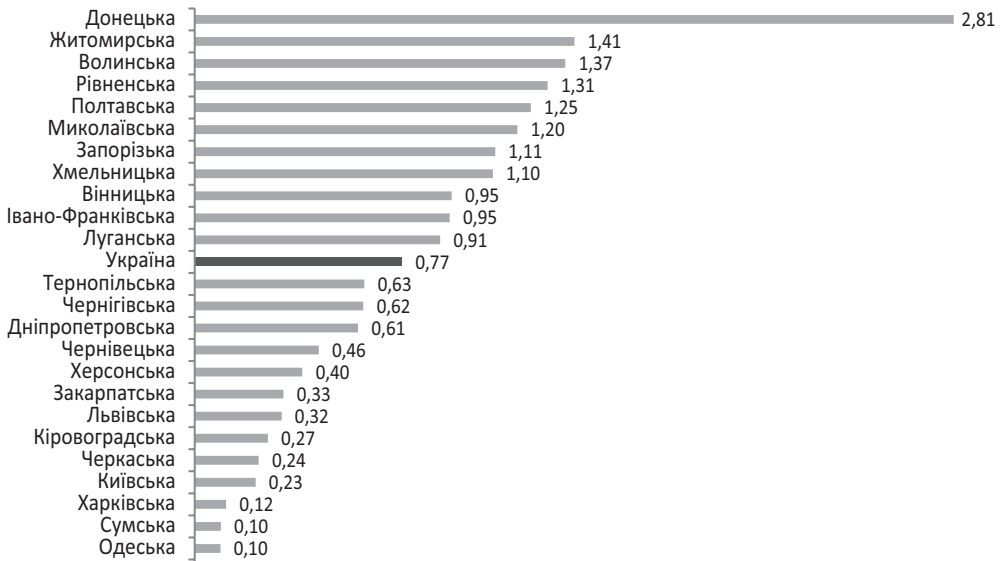

Рис. 7. Розподіл частки загальної площі приміщень гімназій, що надається в оренду, в сільській місцевості, %

Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2021/2022 н. р.

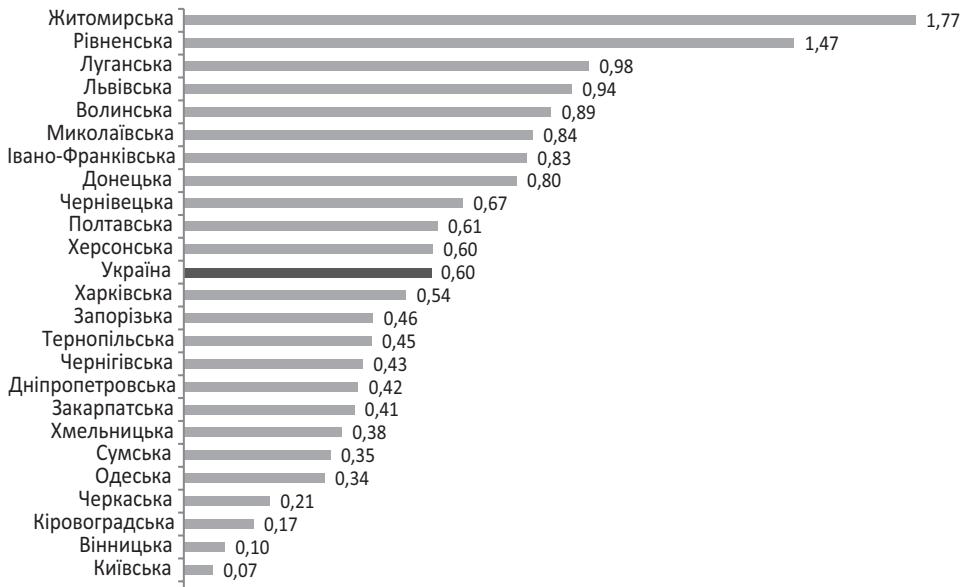

Рис. 8. Розподіл частки загальної площі приміщень ліцеїв, що надається в оренду, в сільській місцевості, %

Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) на початок 2021/2022 н. р.

казник сягнув 66 %, у сільській місцевості, де приватних ЗЗСО значно менше, – 32,08 %.

У міських поселеннях орендована площа порівняно із загальною площею приміщень становить у м. Києві 3,31 %, в Одеській області – 3,26 %, у Львівській – 3,23, у Харківській – 3,04, у Київській області – 2,68 %; у сільській місцевості лише в Київській області це співвідношення дорівнює 1,99 %, у решті регіонів – менш ніж 1 %.

За типами ЗЗСО порівняно із загальною площею приміщень, якими користуються заклади, у цілому по Україні орендована площа початкових закладів становить 8,81 % в міських поселеннях (0,86 % у сільській місцевості), гімназій і ліцеїв – 1,09 (0,47) та 1,65 % (0,37 %).

За формою власності частка орендованої площі в комунальних ЗЗСО

менша ніж 1 % для закладів усіх типів. У приватних ЗЗСО більша частина орендованої площі залучається для початкових шкіл і гімназій.

Окремим показником у формах статистичної звітності доцільно виділяти площу наявних сховищ або укриттів, якими має бути обов'язково обладнано заклади освіти.

У будівлях ЗЗСО за функціональним призначенням приміщень передбачаються класні кімнати, навчальні кабінети, лабораторії з лаборантськими, кабінети трудового навчання та профорієнтації, подовженого дня, фізкультурно-спортивні приміщення, харчоблок, актовий зал, бібліотека, адміністративні, медичні, допоміжні приміщення. Кількість класів, навчальних приміщень, лабораторій, навчально-спортивних залів розраховується виходячи з кількості

годин занять в одну зміну та їх зайнятості.

У період 2016/2017–2021/2022 н.рр. на тлі скорочення мережі ЗЗСО кількість класних кімнат загалом по Україні зменшилася на 1,9 %. Проте в закладах міських поселень більшості областей спостерігається зростання їх кількості в межах від 0,2 % в Луганській області до 85,49 % в Житомирській. Натомість у ЗЗСО сільської місцевості, за винятком Івано-Франківської й Кіровоградської областей, фіксується зменшення кількості класних кімнат, зокрема найістотніше у Волинській (на 32,49 %) та Житомирській (на 46,8 %) областях.

Розрахунки усередненої площі класних кімнат на одного учня, виконані на підставі даних про площу класних кімнат і чисельність учнів у ЗЗСО (без спеціальних ЗЗСО), дали змогу оцінити як оптимальність використання приміщень закладів, так і дотримання в них санітарно-гігієнічних умов для забезпечення якості освітнього процесу.

З 1 вересня 2018 р. Міністерством розвитку громад та територій України затверджено оновлені державні будівельні норми щодо проектування шкільних навчальних закладів, згідно з якими площу класу з можливістю групового й індивідуального навчання збільшено на одного учня з 2 до 3 м².

Результати розрахунків проаналізовано в розрізі типів закладів і місцевості.

У 2021/2022 н. р. порівняно з 2016/2017 н. р. площа класних кімнат на одного учня загалом по Україні зменшилася з 4,48 до 4,02 м², у міських поселеннях – із 3,34 до 3,17 м², у сільській місцевості – із 7 до 6,17 м²

(рис. 9). У розрізі областей у міських поселеннях незначна від'ємна динаміка спостерігається скрізь, за винятком м. Києва, де площа на одного учня зросла на 0,57 м². У сільській місцевості цей показник істотно знизився в Житомирській (на 1,59 м²), Кіровоградській (1,54), Київській (1,36), Полтавській (1,19), Черкаській (1,03), Сумській (0,99), Херсонській (0,96), Запорізькій (на 0,9 м²) областях, що не порушило санітарно-гігієнічні норми та може вказувати на оптимальніше використання приміщень ЗЗСО в цих регіонах.

У 2021/2022 н. р. за типами ЗЗСО площа на одного учня в початкових закладах міських поселень загалом по Україні становить 3,36 м², у гімназіях – 5,13 м², у ліцєях – 3,02 м². У розрізі регіонів розкид значень у початкових закладах міських поселень перебуває в межах 2,04–4,50 м², у гімназіях – від 2,67 до 5,87 м², у ліцєях – від 2,68 до 3,65 м².

Для сільської місцевості характерний більший розкид значень і вищі показники. Зокрема, загалом по Україні площа на одного учня в початкових закладах дорівнює 11,35 м², у гімназіях і ліцєях – 7,22 та 5,84 м² відповідно. У розрізі регіонів у початкових закладах спостерігається істотний розкид значень, що свідчить про необхідність детального вивчення ситуації й оптимізації використання приміщень.

Важливою складовою матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО, яка помітно впливає на якість освітнього процесу, є навчальні кабінети.

У 2012 р. наказом МОН відповідно до рішень Уряду, спрямованих на підвищення якості шкільної природничо-математичної освіти, було

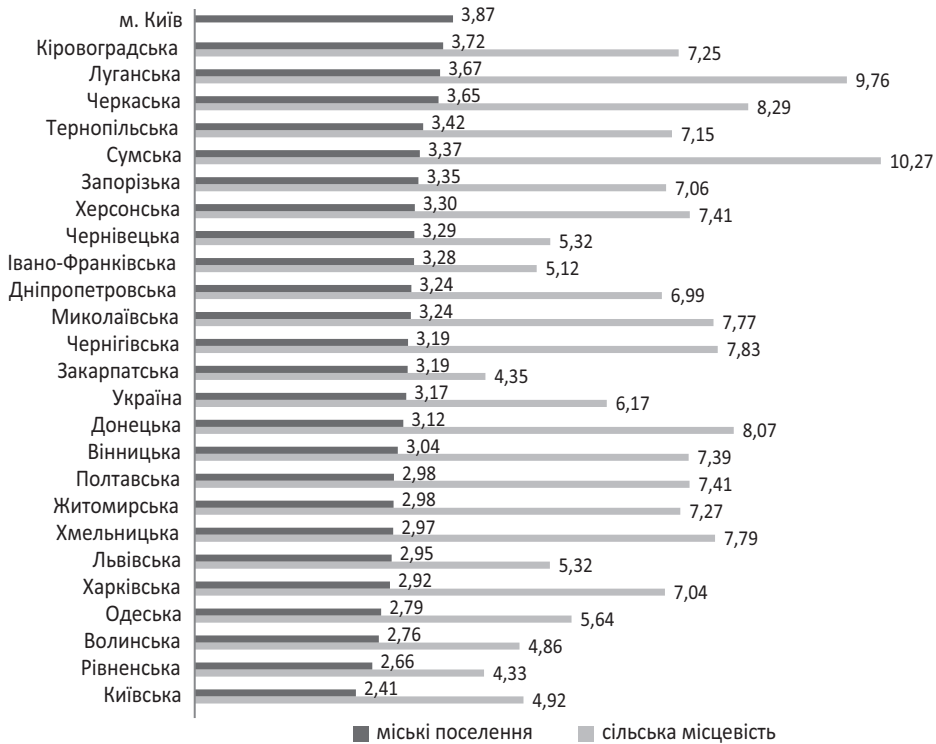

Рис. 9. Розподіл площі класних кімнат на одного учня в ЗЗСО у 2021/2022 н. р., м²
 Побудовано авторами на підставі опрацьованої інформації зведеної таблиці № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО) і статистичної форми № 76-РВК «Зведений звіт закладів загальної середньої освіти» на початок 2021/2022 н. р.

затверджено Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів [10]. Основною метою їх створення є забезпечення оптимальних умов для організації навчально-виховного процесу з природничо-математичних предметів та реалізації завдань відповідно до вимог Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

У 2016/2017–2021/2022 н. рр. загалом по Україні частка закладів із кабінетами математики зросла з 59,6 до 61,9 %.

На початок періоду в міських поселеннях таких закладів було 73,3 %,

у сільській місцевості – 53 %. На кінець періоду в міських поселеннях половини регіонів закладів із кабінетами математики стало більше, зокрема в Кіровоградській області – на 26,2 %, у Донецькій – на 7,6, у Чернівецькій – на 5,4, у Луганській – на 5,3, у Запорізькій – на 4,3 %. Станом на початок 2021/2022 н. р. кабінети математики було облаштовано у 85,5 % ЗЗСО Дніпропетровської області, 85 % закладів Сумської, 84,2 % закладів Вінницької, 84,1 % закладів Харківської, 83,5 % закладів Рівненської, 82,9 % закладів Миколаївської, 80,3 % закладів Запорізької, 80,1 % закладів Полтавської області.

У сільській місцевості у 2021/2022 н. р. порівняно з 2016/2017 н. р. кількість ЗЗСО з кабінетами математики зросла в переважній більшості регіонів і загалом по Україні становить 54,9 %. У Черкаській області кабінети математики мають 81,1 % закладів, у Чернівецькій – 78,7, у Миколаївській – 75,7, у Дніпропетровській – 71,1 % закладів.

За типами ЗЗСО в міських поселеннях кабінетами математики обладнано 1 % початкових шкіл, 60,4 % гімназій і 79,8 % ліцеїв. У розрізі регіонів найбільше гімназій із кабінетами математики у Вінницькій (87,5 %), Запорізькій (84,2 %), Дніпропетровській (75,8 %) областях. У переважній частині регіонів понад 85 % ліцеїв мають кабінети математики, зокрема в Сумській області – 93,8 %, Черкаській – 92,2, Рівненській – 91,67, Миколаївській – 90,1, Дніпропетровській області – 89,9 %.

У сільській місцевості кабінети математики облаштовано в 39,7 % гімназій та 70,5 % ліцеїв, а також у зв'язку зі зміною типу залишилися у 6,1 % закладів, які стали початковими. Найбільше ліцеїв із кабінетами математики в Чернігівській (92,4 %) і Чернівецькій (89,3 %) областях, понад 80 % – в Одеській (85,5 %), Полтавській (83,7 %), Тернопільській (82,6 %), Сумській (80,1 %) областях.

Для реалізації навчально-освітньої програми та забезпечення інноваційних методів навчання кабінети фізики у ЗЗСО потребують оснащення сучасними технічними засобами, комплексами цифрової вимірювальної техніки.

Аналіз наявності кабінетів фізики у ЗЗСО засвідчив, що найбільше їх у ліцеях – як у міських поселеннях,

так і в сільській місцевості. У міських поселеннях лише чотирьох областей частка ліцеїв із кабінетами фізики перебуває в межах 72,7–75,5 %, в інших регіонах вона сягає 80,8–95,4 %. У сільській місцевості кабінетами фізики обладнано 92,1 % ліцеїв Черкаської, 90,6 % ліцеїв Чернівецької, 86 % ліцеїв Миколаївської, 80,6 % ліцеїв Одеської областей. У 12 регіонах розкид значень цього показника перебуває в межах від 70,5 до 79,9 %, в решті не перевищує 69,3 %.

До кабінету хімії у ЗЗСО висуваються підвищені вимоги: меблі, прилади та посуд для дослідів, набори матеріалів і реактивів, інтерактивні й наочні посібники повинні бути зручними, функціональними, а також безпечними для життя та здоров'я учнів. Шкільні хімічні лабораторії – це кабінети, що потребують для облаштування найбільше часу й фінансових витрат.

Частка ЗЗСО з кабінетами хімії у 2016/2017–2021/2022 н. рр. загалом по Україні зросла з 51,5 до 53,6 %, причому в міських поселеннях для цього показника характерна від'ємна динаміка (із 77 до 74,3 %), а в сільській місцевості спостерігається його підвищення з 39,5 до 40,5 %.

За результатами аналізу забезпеченості ЗЗСО у 2021/2022 н. р. кабінетами хімії за типами місцевості й закладів виявлено, що в середньому по Україні для гімназій вона становить 52,8 % і лише в Запорізькій і Тернопільській областях перевищує 80 %. У Волинській області немає жодної міської гімназії з кабінетом хімії, у трьох регіонах частка гімназій із кабінетами хімії менша від 15 %.

У міських поселеннях ліцеїв із обладнаними кабінетами хімії значно

більше (82,5 %). У 13 областях їх кількість перевищує середнє значення та дорівнює, зокрема, у Полтавській – 92,3 %, у Сумській – 92,2, у Хмельницькій – 89,6, у Дніпропетровській – 89,5 %. У сільській місцевості загалом по Україні тільки кожна п'ята гімназія має кабінет хімії. Найбільше таких гімназій у Черкаській (43,5 %) і Запорізькій (32,7 %) областях. Ліцеїв із кабінетами хімії налічується 58,5 %, зокрема найвищим цей показник є в Черкаській (77,1 %) та Чернівецькій (82,9 %) областях. Ще в дев'яти регіонах він перебуває в межах від 60 до 70 %.

З метою формування в учнів інформаційно-комунікаційної компетентності, здатності до розв'язання проблем із використанням сучасних цифрових пристроїв, ІКТ, наразі велика увага приділяється обладнанню й розвитку кабінетів інформатики.

Протягом 2016/2017–2021/2022 н. рр. у цілому по Україні кількість закладів із кабінетами інформатики зростає з 83,7 % загального числа ЗЗСО до 90,6 %, у міських поселеннях – із 94,5 до 95 %, у сільській місцевості – із 78,5 до 87,9 %. Як бачимо, забезпеченість ЗЗСО кабінетами інформатики істотно вища, ніж іншими навчальними кабінетами. При цьому в окремих ЗЗСО, залежно від наповнюваності, може бути облаштовано декілька комп'ютерних класів.

Типові освітні програми для 1–2-х класів передбачають викладання дисципліни «Інформатика» в початковій школі. Станом на січень 2021/2022 н. р. у міських поселеннях 60,1 % початкових шкіл мали комп'ютерні класи. Кіровоградська й Чернівецька області показали 100-відсотковий результат, Запорізь-

ка – 85,7 %, у Харківській, Львівській, Миколаївській областях кабінети інформатики є в понад 70 % початкових закладів, найнижчі показники – в Житомирській і Дніпропетровській областях (по 33,3 %). У сільській місцевості загалом по Україні лише 24,8 % початкових шкіл обладнано кабінетами інформатики, а в розрізі регіонів тільки на Запоріжжі, Дніпропетровщині та Херсонщині забезпеченість таких закладів становить 100, 92,3, 73,7 % відповідно. У Львівській області 1 % початкових шкіл облаштовано кабінетами інформатики, а в Чернівецькій і Луганській областях такі заклади відсутні.

У міських поселеннях у дев'яти регіонах обладнанні комп'ютерні класи мають 100 % гімназій, ще в семи областях цей показник перевищує 90 %. Найменше гімназій із кабінетами інформатики (50 %) в Одеській області, по 75 % – в Івано-Франківській та Черкаській областях. У сільській місцевості найменша кількість гімназій із комп'ютерними класами фіксується у Львівській області (64,1 %), у решті регіонів спостерігається розкид значень від 70,6 до 98,6 %.

Серед закладів усіх типів ліцеїв із кабінетами інформатики найбільше. І в міських поселеннях, і в сільській місцевості в кожному регіоні їх налічується понад 95 %.

Підсумовуючи викладене, доходимо таких висновків. Підтримка в належному стані та розвиток матеріально-технічної бази ЗЗСО, у т. ч. будівель, приміщень, забезпечення санітарно-гігієнічних умов, облаштування навчальних кабінетів (фізики, хімії, біології, інформатики тощо) потребують чималих фінансових витрат.

На підставі аналізу стану складових матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО в період до початку вторгнення РФ встановлено, що на територіях, де ведуться військові дії, завдано значних матеріальних збитків об'єктам інфраструктури, зокрема закладам освіти, серед яких переважають ЗЗСО.

Оцінку всіх збитків може бути проведено лише після закінчення військових дій. Наразі доцільно здійснювати моніторинг поточного стану матеріально-технічного забезпечення ЗЗСО на підставі оперативної інформації, що може бути отримана від органів виконавчої влади на місцях.

Зважаючи на необхідність відновлення освітнього процесу в безпеч-

них умовах, постало питання забезпеченості закладів освіти захисними спорудами й бомбосховищами. На нашу думку, показник обладнаності ЗЗСО укриттями має відображатись у зведених таблицях № Д-4 «Відомості про матеріальну базу закладів загальної середньої освіти та використання сучасних інформаційних технологій» (без спеціальних ЗЗСО), для чого вповноваженим органам варто розглянути доцільність внесення змін до відповідних форм статистичної звітності щодо результатів діяльності ЗЗСО.

Предметом подальших досліджень має бути вивчення повоєнного стану матеріально-технічного забезпечення діяльності закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.

2. Кульчицька Н. Є. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення муніципальної освіти та можливості адаптації її до вітчизняних реалій. *Вісник ТНЕУ*. 2020. № 3. С. 69–85. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.069>.

3. Кінаш І. П. Формування моделі управління розвитком матеріально-технічної бази соціальної сфери України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 225–230. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ape_2016_1_27.

4. Іванюк Г. І. Матеріально-технічне забезпечення діяльності сільської школи в Україні (1958–2000 рр.). *Джерела*. 2008. № 3-4. С. 94–100. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1940>.

5. Іванюк Г. І. Соціально-педагогічні засади розвитку сільської школи в Україні (друга половина 50-х – 90-ті рр. XX століття) : автореф. дис. ... д-ра педагог. наук : 13.00.01. Київ, 2014. 46 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7160/1/H_Ivaniuk_SPZRSShY_AD_2014.pdf.

6. Гапон В. В., Барабаш О. А. Моніторинг показників матеріально-технічного забезпечення закладів вищої освіти. *Освітня аналітика України*. 2021. № 1. С. 39–54. URL: https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/3_Gapon_Barabash_112_2021_39_54.pdf.

7. Низковська О. В., Чуприна О. Б. Обладнання закладів освіти. *Збірник нормативно-правових актів щодо матеріально-технічного забезпечення галузі освіти* / за ред.

Г. М. Наконечної. Київ : ДНУ «ІМЗО», 2019. 237 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Obladnannya-zakladiv-osvtyiy.pdf>.

8. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

9. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.

10. Про затвердження Положення про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів : наказ Міністерства освіти і науки України від 14.12.2012 № 1423. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0044-13#Text>.

11. Україна. Гуманітарна ситуація. Звіт № 14 / UNICEF. 2022. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/20301/file/UA_UNICEF_Ukraine_Humanitarian_Situation_Report_No_14_17_24_May.pdf.

Liudmyla Chymbay

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, l_chimbay@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4647-2471>

Larysa Popkova

SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, popkova@mon.gov.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9434-1775>

ISSUES IN THE MATERIAL AND TECHNICAL RESOURCES OF THE GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS DUE TO THE MARTIAL LAW IN UKRAINE

Abstract. *The article presents the results of a comparative analysis of material and technical support of general secondary education institutions (GSEIs) of Ukraine in the period 2016/2017–2021/2022 academic years. The article analyses scientific publications of domestic scientists on the problems of modernization of school education on the basis of updating the technical arsenal of teaching aids, optimizing the implementation of existing state programs aimed at informatization, computerization and updating of the material and technical base of educational institutions. The authors also studied the foreign experience in the development of public education. The article outlines a list of regulatory and legislative acts on which the formation and development of the material and technical facilities of GSEIs are based. The information base of indicators of material and technical support was created using general scientific and special research methods on the basis of processed information of statistical summary tables (namely, № D-4 "Data on facilities of general secondary education institutions and the use of modern information technologies" (without special GSEIs) by institutions of the Ministry of Education and science of Ukraine, other ministries and agencies and private institutions and № 76-RVK "Summary report of general secondary education institutions") and operational information of the Ministry of Education and Science of Ukraine. In connection with the beginning of the Russian military aggression against Ukraine, changes have occurred in the organization of the educational process of general secondary education, in particular, the procedure for the formation of the contingent of students and teachers. At the same time, the condition of material and technical support components has changed as a result of the loss and damage to the education infrastructure. The article proposes to introduce additional indicators for assessing the state of the general secondary education system in wartime conditions. Key indicators of*

GSEIs facilities were analysed, including total and rented school space, leased space, number of classrooms and distribution of classrooms per student, and number of classrooms by region, terrain type (urban localities, rural areas) and types of institutions (primary schools, gymnasiums, lyceums) to identify the problems of material and technical support of GSEIs and further identify ways of their solution. The post-war condition of the material and technical base of general secondary education should be the subject of further study.

Keywords: material and technical base, general secondary education institutions, analytical indicators, classrooms, buildings, premises.

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (2020). *On general secondary education* (Act No. 463-IX, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].
2. Kulchytska, N. Ie. (2020). Foreign experience of financial support of municipal education and possibilities of its adaptation to domestic realities. *The Herald of Ternopil National Economic University*, 3, 69-85. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2020.03.069> [in Ukrainian].
3. Kinash, I. P. (2016). Formation of a management model for the development of basic infrastructure of the social sphere in Ukraine. *Actual problems of the economy*, 1, 225-230. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DB-N=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=ape_2016_1_27 [in Ukrainian].
4. Ivaniuk, H. I. (2008). Material and technical support of rural school activities in Ukraine (1958–2000). *Dzherela*, 3-4, 94-100. Retrieved from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1940> [in Ukrainian].
5. Ivaniuk, H. I. (2014). *Socio-pedagogical foundations of rural school development in Ukraine (second half of the 50s - 90s of the 20th century)*. (Extended abstract of Doctor's thesis). Kyiv. Retrieved from https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7160/1/H_Ivaniuk_SPZRSShY_AD_2014.pdf [in Ukrainian].
6. Gapon, V. V., & Barabash, O. A. (2021). Monitoring of indicators of equipment and material procurement of higher education institutions. *Educational analytics of Ukraine*, 1, 39-54. Retrieved from https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/3_Gapon_Barabash_112_2021_39_54.pdf [in Ukrainian].
7. Nyzkovska, O. V., & Chupryna, O. B. (2019). Equipment of educational institutions. *Collection of normative legal acts on material and technical support of the field of education*. Kyiv: SSI «IECM». Retrieved from <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Obladnannya-zakladiv-osvtyi.pdf> [in Ukrainian].
8. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *About education* (Act No. 2145-VIII, September 5). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
9. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *About public procurement* (Act No. 922-VIII, December 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> [in Ukrainian].
10. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2011). *On the approval of the Regulation on classrooms for science and mathematics subjects in general educational institutions* (Order No. 1423, December 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0044-13#Text> [in Ukrainian].
11. UNICEF. (2022). *Ukraine. Humanitarian situation. Report No. 14*. Retrieved from https://www.unicef.org/ukraine/media/20301/file/UA_UNICEF_Ukraine_Humanitarian_Situation_Report_No_14_17_24_May.pdf [in Ukrainian].